

Arbetsinrättningens styrelse. — Dess befogenhet och verksamhet.

Öfverstyrelsen för arbetsanstalten har städe tillkommit den nämnd — intill 1864 stadsnämnden och därefter fattigvårdsnämnden — som förvaltad den allmänna fattigvården i hufvudstaden. Under öfverstyrelsens inseende har den omedelbara ledningen af inrättningen varit anförtrodd åt en direktion eller, efter senare använd benämning, styrelse, hvilken till sitt biträde haft en syssloman jämte öfrig tjänstepersonal.

I öfverensstämmelse med stadsnämndens tolkning af 1843 års fattigvårdsstadga skulle direktionen för Stockholms stads allmänna arbetshus årligen utses af ordningsnämnderna inom de 8 territorialförsamlingarna, på så sätt att hvarje nämnd valde inom sig en ledamot. Under de följande 20 åren tillsattes direktionen efter enahanda bestämmelse. Visserligen hade stadsnämnden, i sammanhang med ett 1856 till K. Maj:t inlämnadt förslag till förnyadt reglemente, gjort framställning om rätt att själf utse styrelse, som därefter skulle bestå af 9 ledamöter, bland hvilka åtminstone en borde tillhöra nämnden, men K. Maj:t fann icke skäl att stadfästa det framlagda förslaget. Vid pröfning däremot af ett 1863 af fattigvårdsnämnden afgifvet förslag till nytt reglemente fastställde sedermera K. Maj:t nämndens rätt att, enligt för densamma utfärdad instruktion, årligen utse inrättningens styrelse, hvilket därefter och intill nu äfven skett.

Valen till ledamöter i den nya arbetsanstaltens direktion företogos den 21 mars 1844, och den 30 i samma månad höll den utsedda styrelsen sitt första sammanträde i den gamla direktionssalen i Arbetshuset vid Götgatan. Till styrelsen öfverlämnades vid detta tillfälle det förra Arbetshusets egendom och inventarier jämte kassabehållning och skuldförbindelser samt direktionens protokoll och andra handlingar m. m.¹ Samtidigt företog styrelsen val af ordförande, vice ordförande och kassadirektör.

Styrelsen hade beslutat, att sammanträde skulle hållas en gång hvarje månad. Det säger sig själf, att tidtals blefvo dessa sammanträden mycket talrikare, enär ofta nog till afgörande förelågo frågor, som icke tålde uppskof. Sådana voro, för att nu endast tala om det första förvaltningsåret, inredning af inrättningens lokaler, åtgärder för hjonens sysselsättande, fördelning af personalens tjänstgöring och många andra, hvilka erfordrade en grundlig pröfning, helst styrelsen ännu icke hade hunnit förvärfva nödig insikt i skötseln af en anstalt af förevarande slag. Man sökte draga nytta af de erfarenheter, som gjorts vid statens korrektionsinrättning, men dess värre undgick man därvid icke att i ett och annat afseende alltför godtroget taga till förebild den mindre väl beryktade straffanstalten.

Mot slutet af 1844 anställdes flertalet af den för inrättningen bestämda

¹ I direktionens protokoll den 30 mars 1844 finnes häröfver specificerade uppgifter.

personalen med undantag af sysslomannen, som skulle antagas af stadsnämnden. Upprepade gånger gjorde styrelsen hemställan till nämnden om befogenhet att själf tillsätta äfven denna tjänstebefattning, en befogenhet, som slutligen tillerkändes styrelsen men först sedan nämnden gjort misslyckade försök att till platsen utse lämplig person. Håri skönjes en afsikt hos nämnden att, liksom vid tiden för inrättningens ordnande, äfven därefter utöfva direkt inflytande på anstaltens inre skötsel. Samma afsikt yppar sig, då nämnden, utan att härom ha hört styrelsen, 1856 aflämnade till K. Maj:t förslag till nytt reglemente för inrättningen. Någon misstro till styrelsens nit och skicklighet torde stadsnämnden icke därmed ha velat gifva tillkänna, ty tid efter annan förmådde nämnden styrelsen att jämte förvaltningen af Arbetshuset åtaga sig 1845—1852 uppsikten öfver fattigbaracken, 1852—1874 ledningen af Prins Carls uppfostringsanstalt och 1855—1864 skötseln af de södra församlingarnas försörjningsinrättning. Oaktadt styrelsen endast med tveksamhet mottog dessa olika förtroendeuppdrag, fick den här för, särskildt i fråga om öfvertagandet af uppfostringsanstaltens ledning, uppbära mycket klander. Mest förunderligt är dock, att icke stadsnämnden själf insåg, att ett så mångsidigt förmanskap för inrättningar, som alla voro synnerligen svårskötta, skulle i hög grad splittra styrelsens verksamhet och afleda dess uppmärksamhet från arbetsanstalten, hvilken helt säkert kräfde styrelsens odelade intresse. År för år växte nämligen hjonens antal inom inrättningen och i samma mån ökades svårigheterna att bereda dem härberge och sysselsättning.

Inrättningens protokoll vittna om styrelsens allvarliga bemödanden att undanrödja, så vidt möjligt, anledningar till framträdande missförhållanden. Bland de svåraste voro de, som förorsakades af de remitterade myndigheternas skefva uppfattning om Arbetshusets uppgift och till följd hvaraf under åratals sändes till inrättningen ett icke ringa antal till allt arbete oförmögna, såsom barn, sjuklingar, lytta och ålderstigna personer. Tyvärr förmådde styrelsen först sent omsider förhindra olägenheterna af denna sammanblandning af hjon. En annan anledning till ganska svåra missförhållanden var den trångboddhet, som en ständigt rådande öfverbefolkning inom inrättningen framkallade. Styrelsen lyckades dock gång efter annan erhålla medel till uppförande af nya byggnader eller förändring af redan befintliga sådana. Frånser man de storartade arbeten, som verkställdes 1902—1905 i ändamål att bereda inrättningen ljusa, rymliga och tidsenliga lokaler, utfördes också, särskildt under stadsnämndens förvaltningstid, betydliga byggnadsarbeten för beredande af utrymme åt de härbergerade.

För vården af inrättningens angelägenheter fick styrelsen under en följd af år höra ömsom vackra loford och ömsom bittert klander. Endast någon gång, då klandret föreföll alltför orättvist, tillbakavisades det af styrelsen med en viss skärpa. På så sätt besvarades exempelvis 1851 års revisorers anmärkningar¹ angående extra förplägning åt arbets- och barackhjon, leve-

¹ Revisorernas berättelse öfver granskning af fattigvårdens förvaltning under 1851, afgifven den 23 aug. 1852, där äfven styrelsens »förklaring» daterad den 11 nov. s. å. återfinnes.

rans af tegel, afskrifning å ved, uppställning af räkenskaper¹ m. m. Styrelsen upptog till svaromål dessa revisorernas anmärkningar och påvisade huru grundlösa de flesta af dem voro. Om en del andra yttrade styrelsen: »Dessa jemte flera i Revisions-Berättelsen förekommande anmärkningar af mindre betydighet hade det varit lätt att upplysa eller förklara, om Revisorerna hade haft den grannlagenheten att, innan så beskaffade anmärkningar nedskrefvos, för att bland allmänheten utsändas, dem med Direktionen kommunicera till utredning och upplysande, på sätt ock Kongl. Stadgan den 1 April 1843 föreskrifwer». — Ett annat exempel kan hämtas ur 1860 års revisionsberättelse. Däri klandrades styrelsen för att vid bedömande af anbud till mathållningen ha gynnat en spekulant framför en annan. Sedan styrelsen i sin skrifvelse till stadsnämnden lämnat skäl för det omtalade beslutet, yttrade den: »Fullt förwissad, att dessa, emot ådagalagda förhållanden stridande och i öfrigt på allt skäl blottade, anmärkningar, jemväl blifwa utaf den myndighet, som kommer att dem pröfwa, lemnade utan allt afseende, anser Direktionen sig böra derjemte fordra, att beskyllningen warder af samma myndighet tillbakawisad med all den bestämdhet, som icke allenast sakens beskaffenhet i sig sjelf kräfwet, utan äfwen blifwer nödwändig, derest icke, i saknad af allt yttre skydd emot obefogade tillwitelser, som Revisorers missförstådda eller wilsledda nit kan finna för godt framkasta, swårigheterna wid uppehållet af stadens mångsidiga kommunalförvaltning icke må blifwa allt för stora.» — För en tid tystnade klandret och äfwen loforden. Styrelsen fick i stillhet och lugn fortsätta sitt ansvarsfulla värf.

Sedan 1864, då fattigvårdsnämnden trädde i verksamhet, har arbetsinrättningen äfwenledes i denna nämnd ägt en vaksam och kraftig öfverstyrelse. I olikhet med stadsnämnden har fattigvårdsnämnden haft förmånen att efter eget skön utse ledamöterna i inrättningens styrelse. Den gamla af församlingsnämnderna valda direktionen afgick den 30 september, och den första af fattigvårdsnämnden tillsatta styrelsen öfvertog ledningen af Stockholms stads arbetsrättning den 1 oktober 1864.

Det några dagar senare af K. Maj:t för inrättningen fastställda nya reglementet tillerkände styrelsen, i öfverensstämmelse med fattigvårdsnämndens förslag, större befogenhet än föregående reglementen. Men därmed afhände sig icke nämnden sin rätt att närmare följa inrättningens verksamhet, såsom synes exempelvis af den redogörelse², som nämndens delegerade 1868

¹ År efter år gjordes af revisorerna anmärkningar mot bokföringen vid inrättningen, som de funno än ofullständig, än planlös, än vilseledande o. s. v. Nämnden utfärdade åtskilliga formulär till bokföring. Om ett senare tillämpadt bokföringssätt säga också 1873 års revisorer, att det »bidraget till en redigare öfversikt och betydligt underlättar räkenskapernas granskning».

² Under stadsnämndens förvaltningstid granskades underlydande inrättningsräkenskaper af fattigvårdsafdelningen, som till nämnden afgaf utlåtande däröfver, innan handlingarna öfverlämnades till de af församlingarna utsedda revisorerna. — En liknande granskning uppdrog sedermera fattigvårdsnämnden åt särskilda delegerade, som under en följd af år afgåfvo till nämnden en redogörelse öfver de olika inrättningsförvaltning, förr än räkenskaperna aflämnades till de af stadsfullmäktige utsedda revisorerna.

afgaf öfver styrelsens förvaltning under 1867. De därvid gjorda anmärkningarna gillade nämnden i hufvudsak och framställde till styrelsen erinranden¹. I sin svarsskrivelse² till nämnden lämnar styrelsen emellertid upplysningar, som bevisa, för hvilket oförskylt klander inrättningens styrelse äfven nu blifvit utsatt. Anmärkningarna berörde flitpenningar åt hjonen, gratifikationer åt tjänsteinnehafvare jämte flera mindre betydande saker men dessutom äfven ett par viktigare frågor, som här böra vidröras. — Nämnden framhöll, att arbetshjonen, hvilka enligt reglementet borde förses med nödortfug föda, hade erhållit bättre kost än deras jämlikar utom inrättningen kunde förskaffa sig, ett förhållande, som föranledt, att utgifterna för inrättningen blifvit särdeles höga. Styrelsen svarade, »att om kosten på Arbets Inrättningen befinnes bättre än tillbörligt är, skulden härtill icke åtminstone ensamt synes drabba styrelsen, utan i lika grad Fattigvårds Nämnden, som sjelf pröfvat och godkänt den utspisningsstat, som för Inrättningen är gällande. — — — Att utgifterna under sagde år varit ganska stora, ja måhända större än flere föregående år, har berott på omständigheter, som af ingen styrelse kunnat förekommas och härleder sig derifrån, att antalet hjon varit under sagde år mycket större än tillföre, samt att en mängd af dem, vanligtvis omkring 100 för hvarje månad, icke varit arbetsföre utan helt enkelt utgjorts af s. k. försörjningshjon, samt att priset på matportionen året 1867, liksom under innevarande år, varit särdeles högt». — Vidare framhöll nämnden, att en bättre ordning inom inrättningen syntes nödig, hvarför strängare föreskrifter borde meddelas såväl i afseende på tiden, inom hvilken anbefaldt arbete skall vara verkställt som ock rörande rättigheten i allmänhet för hjon att vistas utom inrättningen. Styrelsen förklarade, att dessa anmärkingar, som företrädesvis berörde de vid gaturenhållningen använda hjonen, voro »både obilliga och orättvisa, enär giltigt skäl till anmärkning emot ordningen vid denna anstalt för närvarande ej förefinnes». Såsom bevis härpå framhöll styrelsen, »att några oordningar inomhus af sådan beskaffenhet, att desamma bort eller kunnat ådraga sig särskild uppmärksamhet från vederbörandes sida och göras till föremål för anmärkning, hafva under de sednaste fyra åren icke egt rum. Detta vågar styrelsen bestämdt påstå, liksom det torde kunna både af allmänheten och Polismyndigheten vitsordas, att förseelser begångna af Arbetshjon utomhus, under senare åren varit vida mindre än tillföre, oaktadt personalens ansenliga tillväxt». Efter att ha lämnat dessa förklaringar gåfvo styrelsens samtliga ledamöter tillkänna, »att de vid årets slut kommo att frånträda sina befattningar».

Med anledning af styrelsens för Arbetsinrättningen afgång uppmanade fattigvårdsnämnden styrelsen för Allmänna försörjningsinrättningen att öfvertaga jämväl förvaltningen af den förstnämnda inrättningen. Törhända anlidade fattigvårdsnämnden denna utväg i betraktande af svårigheten att finna personer, som under dåvarande förhållanden vore villiga att åtaga sig det

¹ Fattigvårdsnämndens protokoll den 14 dec. 1868. I fattigvårdsnämndens arkiv.

² Styrelsens för Arbetsinrättningen skrifvelse till fattigvårdsnämnden den 28 dec. 1868. I fattigvårdsnämndens arkiv.

otacksamma uppdraget, eller kanske afsåg nämnden därmed att för framtiden ställa båda inrättningarna i närmare samband med hvarandra och sålunda åstadkomma större samverkan dem emellan. Härom lämna fattigvårdsnämndens protokoll inga upplysningar.

Styrelsen för Allmänna försörjningsinrättningen öfvertog ledningen af Arbetsinrättningen den 1 januari 1869. Inom Försörjningsinrättningen hade redan denna styrelse haft att kämpa med alla de svårigheter, som sammanblandning af hjon i olika åldrar och af olika kön samt dessutom trånga och olämpliga lokaler förorsaka. Det får då anses gifvet, att bland de tillträdande styresmännen för Arbetsinrättningen knappast funnits någon, som föreställde sig, att det blefve möjligt att inom den »provisoriska» arbetsanstalten företaga sådana förändringar, att den kunde fullkomligt motsvara sin bestämmelse. Hvad de närmast borde söka åstadkomma, var att hålla den gamla inrättningen i sådant skick, att den nöjaktigt fyllde sin uppgift tills den tid skulle komma, då man med utsikt till framgång kunde för stadens fullmäktige framlägga förslag om inrättningens förflyttning. Denna fråga företogs upprepade gånger till behandling såväl inom styrelsen som inom nämnden. Nämnden tillsatte 1884 en kommitté med uppdrag »att taga under öfvervägande, huruvida icke stadens arbetsinrättning borde från dess nuvarande dyrbara och äfven olämpliga plats förflyttas samt härom jemte andra i sammanhang dermed möjligen uppstående frågor angående inrättningens organisation m. m. till Nämnden inkomma med förslag». Men på grund af den verkställda utredningen och efter mogen ompröfning fann nämnden äfven då skäligt att tills vidare låta frågan hvila.

Det återstod sålunda för styrelsen intet annat än att lappa på de många bofälliga byggnaderna eller, där det blef oundvikligt, ersätta de gamla med nya. En del byggnadsarbeten nödvändiggjordes äfven genom den 1876 företagna styckningen af inrättningens tomt åt sjösidan, hvilken föranleddes af Stadsgårdshamnens utvidgning och reglering. Denna inkränkning af inrättningens område skedde vid en tid, då utrymme därstädes som bäst behöfdes. Under flera år, särskildt 1866—1869 och 1885—1895, rådde i hufvudstaden arbetslöshet och äfven bostadsbrist. Till följd däraf strömmade till stadens fattigvårdsinrättningar skaror af nödställda. De arbetslösa sändes till Arbetsinrättningen, där öfverbefolkningen slutligen så tilltog, att styrelsen nödgades inhysa hundratals hjon i den forna militärförsörjningens utdömda hus. Andra behöfvande sökte endast arbete för dagen, men äfven för dem var utrymmet inom inrättningen för knappt. De måste sysselsättas utomhus med grofarbeten, förnämligast stenslagning. Sedan bättre tider inträdt, aftog visserligen tillströmningen af arbetslösa till inrättningen, men i stället fick styrelsen sörja för härbergerandet af hjon från Försörjningsinrättningen. För att i någon mån afhjälpa trångboddheten inom inrättningen måste styrelsen 1902 låta inreda en filial i ett af stadens hus vid Bondegatan.

Af alla under fattigvården lydande anstalter har utan tvifvel Arbetsinrättningen varit en af de mest svårskötta. Till följd af sitt ofördelaktiga

